

23. september 2019

UPA2019/15a

Naalackersuisut siulittaasuata ammaanermi oqalugiaataa tunngavigalugu oqallinneq.
(Naalackersuisut Siulittaasuata)

Naalackersuisut siulittaasuata Inatsisartut ammarlugit oqalugiaataanut Siumumiit imaattunik oqaaseqarfignissavarput.

Kalaallit Nunarput isorartoorsuuvoq angisoorsuullunilu, taamaattumillu nunap immikkoortuini assigiinngitsuni inuuniarneq assigiinngitsunik tunngavissaqarluni ingerlanneqarpoq. Atugassarititat inuussutissarsiutillu taamaalillutik assigiinngitsuullutik.

Taamaakkaluarterli Siumumiit pingaartipparput innuttaasut ulluinnarni atugassa at naligiimmik tunngaveqartumik aallaaveqartariaqartut.

Nuna naligiimmik tunngaveqarluni ineriartortitaq aamma siunissami nunaassaaq ataasiusoq innuttaminit

sumiikkaluarterunilluunniit asaneqartoq illersorneqartorlu.

Siumumiit isumaqarpugut nunap immikkoortuinut siammasissunut najugaqarnerput tassaasoq inuiattut ataasiusutut immitsinnut igiginitsinni nakooqutissatut pingaarluinnartutut isigisariaqaripput.

Ataatsimoornitsinnilu toqqammavissaasoq.

Nunarsuarmioqataanerput ilisimavarput, taamaakkaluarterli piffissami kingullermi nunarsuarmioqatitta

paasineruaat nunarsuarmioqateqaramik nunami isittumi inukitsunngualimmi nunaqartoq uagut taasakkatsinnik Kalaallit Nunarput.

Nunarsuarmioqataasullu amerlasuut aamma paasivaat inuiannugit kalaallit imaaliillaannaq pisiarinqarsinnaangitsut qanorluunniit pisiniartoq aningaasaateqartigiluarpat.

Nunarput pisiarinqarsinnaangilaq.

Naalackersuisut Siulittaasuata Siumumiit isumaqatigilluinnarparput oqarmat inuiaasugut inuiannik allanik naligiimmik niueqateqarusuttuusugut. Pissanilissuit "ilisarititsinerat"

atorluarteriaqarparput uagutsinnut

annertunerpaamik iluaqutissanngorlugu.

Tassunga atatillugu nuannaarutigaarput Danmarkimi ministeriunerup suaarutigimmagu Kalaallit Nunaat

kalaallit pigigaat.

Siumumiit Naalackersuisut siulittaasuata isumaqatigaarput niuerutissagut amerlialuttuinnartut sulii amerlanerulersinniarlugit annertusaassasugut. Aap aatsitassarsiorfiit marluk ammarneqarsimalerput.

Amerlanerulertariaqarpulli, tamannami periarfissaqarlualerpoq. Aamma qularutissaangilaq inuiaat amerlasuut itertinneqarmata Kalaallit Nunaannaat namminersortuusooq Danmarkimullu nunasiaanngimmat allaat USA-p pisiarisinnaanngikkaa. Kialuunniit qularutigissanngilaa nuna tamaattoq takornariarfigissallugu ornikkusunneqarnerata annertuseriarujussuarnissaa.

Taamaattumik Siumumiit Naalakkersuisut sakkortuumik kajumissaassavagut aatsitassarsiorfiit amerlanerusut ukiuni tulliuuttuni ammarneqarnissaat anguniarlugu sulissuteqaqqullugit. Naammattunik peqarpugut. Aatsitassarsiornerilli immaqalu aamma uuliasiornerit pinngortitaq manna inuuffigisarput mianeralugu ingerlanneqassapput. Puigorneqassanngilluinnarporlu sunaluunniit aamma avataaniit aningaasalersorneqassaguni maani nunami najugaqavissut piumasaat annertuumillu iluaqusernissaat tunngavigalugit ingerlanneqassammata.

Siumumiit upperaarput nunatta pisuussutai atorluarutsigit piaartumillu innuttaasunut iluaqutissanngortikkutsigit ullumikkut inuuniarnitsinni aningaasarsiorneq tamanut iluaqutaasusaaq aallartissasoq.

Siumumiit Naalakkersuisut siulittaasuat isumaqatigaarput oqarmat aalisarneq aallaavigalugu isertitat annertusiartormata. Tamannalu nunap aningaasaqarneranut annertuumik kivitsisusooq. Naalakkersuisunulli eqqaamaqqussavarput minnerusunik aalisariutaateqartut umiatsiaararsortullu annertunerusumik isertitaqarnissaat eqqumaffigineqassammata. Tamanna pissaaq aalisakkat pisassiissutigineqartartut annerutunerusut taakkununga tunniunneqartalerpata.

Taamaaliorneruttaaq kingunerissavaa inuusuttut aalisariutinik piginnittunngornissaminnut annertunerusumik periarfissaqalissammata. Aammalu aalisariutitaaniartunut aallarniutissanik attartorsinnaaneq ajornannginnerulertariaqartoq Siumumiit isumaqarpugut.

Nunaqavissut aalisariutitaarnissaminnut attartorfigisinnaasaannik pilersitsisoqartariaqarpoq. Taamaaliornikkut aamma anguneqassaaq sinerissatsinni aalisarfiusinnaasut periarfissat amerlanerulernerannik inoqarfinnillu napatitsinissamut periarfissaqarnerulissalluni.

Siumumiit pingaartipparput suliassap taassuma Naalakkersuisunit piaartumik naammassineqarnissaanut suliniutissat ilaatigut Aalisarneq pillugu Ataatsimiititaliarsuup sulinerminni ilaatissagaat isumageqqullugu.

Ataatsimiititaliarsuup saqqummiussassai Siumumiit qilanaaralugit malinnaaffigaagut.

Nunatta ilaani piniarnermik inuuniuteqarneq ingerlanneqarpoq. Taamaattumik Siumumiit naalakkersuisut kajumissaassavagut piniartut suleqatigilluinnarlugit piniagassanut tunngasut aalajangiiffigineqartarnissaat

sulissutigeqqullugu. Nunat eqqaamiugut uagutsinnit assigiinngitsutigut piniagassaminnik amerlasusiliisarnerat eqaannerujussuuvoq, aalajangiisarnerallu nunap inuisa soqutigisaat aallaavigalugit pisarput.

Siumumiit isumaqarpugut nunaateqarneq annertusartariaqartoq pilersitsiniartunullu atugassarititat pitsaanerulertariaqarlutik. Naalakkersuisut suliniutaat Siumumiit tapersorsorpagut. Imminut annertunerpaamik pilersorsinnaaneq anguneqartariaqarpoq.

Siumumiit nuannaarutigaarput Danmarkip Nunattalu ataatsimoorlutik 220 mio. kruuninik inuussutissarsiutit siuarsarneqarnissaannut aningaasaliissuteqarmata. Naatsorsuutigilluinnarparput aningaasaliissutit taakku atorlugit suliffeqarfinnik nutaanik aallartitsiortornissaq pisariinnerulissasoq ajornannginnerulerlunilu.

Suliffeqarfinnik nutaanik pilersitsiniarnerup ajornannginnerulernissaanut ilaatigut taakku akileraartarnerannut tunngasunik Naalakkersuisut saqqummiinissaat Siumumiit qilalaaralugu malinnaaffigissavarput. Naatsorsuutigilluinnarparput aningaasaleerusuttut nunatsinneersut salliutinneqarnissaat Naalakkersuisunit eqqumaffigineqarumaartoq.

Erngup nukinga, seqernup nukinga, anorip nukinga allaallumi tinittarnerup ulittarnerullu nukii atorlugit Siumut isumaqarpoq nuna manna nukimmik annertunerpaamik pilersorneqartariaqartoq. Taamaattumik Inoqarfiit tamarmik nukinnik taakku arlaannik pigisaqarmata sakkortuumik Naalakkersuisunut piimaarissavarput suliniutinik piaartumik saqqummeeqqullugit.

Nuannaarutigaarparput Qasigiannuani Aasiannilu erngup nukinga atorlugu nukissiorfinnik pilersitsisoqarnissaa siunertarinqarmat.

Siumup tungaaniit kommuunit nersualaarussuppagut eqqagassat pillugit annertuumik suliniuteqarlutik aallartimmata. Neriuppugut ukiut arlaqanngitsut qaangiuppat sumi tamaani eqqagassat uninngaannartut ikuallanneqarumaartut ikumasinnaanngitsullu aamma eqqagassat ulorianartut tamarmik isumannaatsumik nunani allani suliarineqartarnissaat anguneqassasoq.

Kiisalu Siumumiit isumaqarpugut plastikkimik atuinerujussuarput piaartumik annikinnerpaaffimminiiler-nissaa anguniarlugu malunnaateqartussamik Naalakkersuisut suliniuteqarumaartut.

Inissaqarneq ukiorpassuarni iluarsiniarlugu suliniutit assigiinngitsut saqqummertarsimapput. Ajoraluartumilli ajornartorsiut taanna manna tikillugu milleriarsimanngilaq.

Siumumiit isumaqarpugut Naalagaaffiup aammalu nunatta ajornartorsiut taanna suleqatigiillutik iluarsiniartariaqaraat. 1953 –imiilli Danmarkimi innuttaasunut naligiileratta ajornartorsiut tamanna aamma
Iluarseriarsimangilaq. Inissialiortiternerlu nammineerluta aquleratsigu aamma ajornartorsiut taanna
kingornutiinnarsimavarput sulilu ullumikkut iluarsineqarani ingerlalluni.

Danmarkip Naalagaaffia nunarpullu nassueqatigiittariaqarpugut oqarluta aap suliassaq taanna tamatta
iluarsisimangilarput, taamaattumillu suleqatigiilluta iluarsineqarnissaanut saperata aallartittariaqarluta.

Innuttaasut sumiikkaluarunilluunnit toqqissisimanartumik ullutsinnullu naleqquttumik inissaqartitaassasut
Siumumiit isumaqarpugut, tamannami ilaqutariittut aamma toqqissisimanissamut annertuumik periarfissiisussammat.

Ullumikkut illoqarfiit ilaanni inissiat sananeqartalerput atuisunit akileruminaatsinneqartumik. Siumumiit
isumaqarpugut inissialiordermi aningaasaleriaatsit soorlu Danmarkimi ingerlanneqartut nunatsinni periarfissanngorsinnaanerannut Naalagaaffiup suleqataanissaa anguniarneqartariaqartoq. Taamaaliornikkut anguneqarsinnaavoq innuttaasunut akilerneqarsinnaasunik inissianik namminerisassanik sanasoqarsinnaalerneranik.

Siunissami nunarput sulisussanik amigaaqalertussaavoq. Massakkullu Danmarkimut nuuttartut ilarpassuisa pitsaasumik inissaqannginnertik patsisaasunut ilaatittarpaat.

Utoqqaat atugarisaasa pitsaanerulernissaannut Naalakkersuisut suliniuteqarnerat Siumumiit annertuumik suleqataaffigaarput. Utoqqalillutik sulionnaartitaasut, naak suli nukissaqaraluarlutik, sivilisunerusumik
Suliffimminniiginnartarsinnaanerat Siumumiit saqqortuumik tapersorsorparput.

Siumuminngaaniit angorusupparput utoqqalinersiallit annertunerujussuarmik sulisinnaalernissaat utoqqalinersiaminnik ilannganneqaratik.

Aammattaaq Naalakkersuisunut kajumissaarutigissavarput utoqqartagut utoqqalinersiutaannarnik inuuniuteqartunut atugassarititat pitsaanerulernissaannut piaartumik suliniteqaqqullugit.

Siumumiit Naalakkersuisunut eqqumaffigeqqussavarput atorfeqarsimasut sulionnaarnikut soraarnerussutisiaqarnikkut atugarisannut pitsanngorsaataasinnaasunik piaartumik saqqummeeqqullugit.

Siumumiit naatsorsuutigaarput inissat atuisunit akilerneqarsinnaasut ullutsinnullu naleqquttut pigilernerisigut minnerunngitsumillu utoqqarnut atugassarititat pitsaanerulernerisigut anguneqartussat ilagissamassuk Danmarkimut nuuttartut ikinnerulernerat.

Innutaaqatigut nukinnik annertuumik ilisimasalinnillu pigisaqartut nunatsinni atorfissaqartippagut. Atorfissaqartippagut ilaqutariittut pisuussutitut isigigatsigit immitsinnullu pisariaqartikkatta.

Ilinniarnissap kajuminnarnerunissaanut pingaaruteqarluinnartut ilagaat ilinniartut inissaqarnissaat. Naalakkersuisut anguniarpaat ukiuni tulliuuttuni ilinniartunut inissat 1000 -t sinnerlugit sananeqarnissaat. Tassani Siumumiit Naalakkersuisut annertuumik tapersorsorpagut, neriutigalugulu tamassuma piaartumik naammassineqarneratigut inuusuttut amerlanerusut ilinniarnissaminnut kajuminnerulernissaat.

Aammattaaq Naalakkersuisut kajumissaaqqissavagut ilinniarfiit ilaasa sinerissamut nuunneqarnissaat sukkanerusumik ingerlateqqullugu. Tassani pineqartut ilagaatniuernermut ilinniarfik Qaqortumut, perorsaanermut ilinniarfik Ilulissanut kiisalu Saviminilerinermut ilinniarfik Sisimiunut.

Inuusuttut nunani allani ilinniareerlutik nunatsinnut uteqqittarnissaat Naalakkersuisut tunganiit annertunerusumik eqqumaffigineqassasoq aamma kajumissaarutigissavarput.

Naalakkersuisut Naalagaaffiullu isumaqatigiissutigisimasaat malillgu sakkutooqarfiusimasuni saliinerit aallartipput. Tamanna nammineerluni ajunngilluinnarpoq. Taamaakkaluartorli Siumumiit isumaqarpugut qulakkeerneqartariaqartoq sakkutooqarfiusimasuni silasiorfiusimasunilu sapinngisamik tamani salinissat ujarorneqartariaqartut. Soorlu Aasianniit ujarorneqarpoq ameriikkarmiut silasiorfigisimasaanni Aasiaat kangianiitumi Tupilammi nappartakorpasuit salinneqarnissaat.

Ukiuni kingullerni meeqqat sumiginnarneqartarnerat annertuumik eqqartorneqartarpoq. Inatsisartut aalajangigaat aallaavigalugu Naalakkersuisut Danmarkimik suleqateqarnissaat isumalluarfigaarput. Taamaattumik naatsorsuutigaarput suliniutinik tigussaasunik kommuunit peqatigalugit saqqummertoqassasoq, nunatsinni meeqqanut suliniutit pitsaanerulernissaat anguniarlugu.

Siumumiit isumaqarpugut tamatta peqqissuunissarput pingaartorujussuusoq. Aammalu napparsimalissagutta suliarineqarnissarput toqqissisimasumik ingerlanneqassasoq. Ullumikkullu tamatta nalunngilarpoq nunatsinni nukissat ajoraluartumik amigartut.

Taamaattumik Naalakkersuisut iliuusissanik suliniuteqarnerat ilassilluarparput, neriullutalu amerlanerpaanut naammaginarsinnaasunik iliuusissanik saqqummiisoqassasoq. Soorluttaq kræfti

akiorniarlugu iliuusissaq ukiup naannginnerani saqqummertussaq utaqqissagipput. Siumumiit suliasap taassuma pitsaanerpaamik ingerlanneqarnissa anguniarlugu malinnaassaagut.

Aammattaaq Naalackersuisunut kajumissaarutigissavarput kommuunit allallu susassaqtut suleqatigilluinnarlugit pinaveersaartitsinerit ingerlanneqassasut, minnerunngitsumik meeqqat inuusuttullu akornanni.

Innuttaaqtigut aangajaarniutininik assigisaannillu atuivallaartut ikiorniarlugit Allorfiit pilersinneqarsimasut isumalluarfigaagut, pissusissamisoortutullu isigaarput Naalackersuisut neriorsuimmata illoqarfiit tamarmik ukiup 2020-p ingerlanerani Allorfimmik pilersitsivigineqarnissaannik.

Siumup anguniarpaa nunatta namminiilivinnissaa. Taamaattumik Tunngaviusumik inatsisiliornissamat isumalioqatigiissitap sulinera soqutigalugu malinnaaffigissavarput. Piareersaaqataassaagut aqqutissat innuttaasunut iluaqusiisinnaasut ujartorneqarneranni. Suleqataassaagut maani nunami najugaqavissut suliamut piginneqataasutut misigisimanissaat anguniarlugu. Suleqataassaagut massuma nunap asasatta inui nunaminni salliutinneqarnissaat angutserlugu.

Siumumiit pissusissamisoortutut isigaarput nunani assigiinngitsuni sinniisoqarnikkut inissisimanitta nukittorsarnissaanut annertusarnissaanullu. Aammattaaq suleqataassaagut nunat iligisatsitut taasartakkatta annertunerujussuarmik attaveqarfigineqarnissaannut niuernikkut naalackersuinikkullu.

Mittarfissuit sananeqarnerat Inatsisartut siusinnerusukkut aalangererat tunngavigalugu sanaartorneqartussanngorput. Aammattaaq Naalackersuisut Siumup tungaaniit nersualaarusuppagut Kangerlussuup mittarfissuurtut ataannarnissaanut Naalagaaffik peqatigalugu aalajangiimmata. Taassuma kingunerissavaa nunatsinni kommuunit ineriartornissaminut periarfissaasa annertunerulernerannik imaanngitsoq ilaasa annikillisaaffiginerannik.

Taamatut oqaaseqarluta Naalackersuisut siulittaasuata oqalugiaataanut oqallilluarnissamik kissaassivugut.

Hermann Berthelsen, Siumut